

'אמר רבא שתי תשובות בדבר'. ביטוי זה נמצא לרוב בדברי רבא (ובמקומות ספורים ביותר נשתמשו בו חכמים אחרים); – כאן ולהלן כב. שבת מו קכב קנג: פסחים עא. כתובות פז: צה. קי. גטין מג. קדושין ה: כריתות יג. וכן מצינו במקומות נוספים שדרכו של רבא להקשות יותר מקושיא אחת; ע' יבמות סד: 'אמר רבא ומי איכא... ועוד אימר דפליגי...! וכן לעיל י'. 'אמר רבא א"כ מצינו... ועוד דאמר רב נחמן...!'

'אלא אי איתמר הכי איתמר אר"ג אמר רבה בר אבון מחלוקת קודם כפרה אבל לאחר כפרה הוא עצמו קרב עולה'. יש לדקדק לפי זה מהו שאמרו במשנה 'ירעו עד שיסתאבו' הלא די להמתין עד שיביאו הבעלים כפרתם – ונראה שלכן פרש הרמב"ם (ע' בהל' תמורה ד, ד) 'לאחר כפרה' – שנוולד לאחר כפרה, אבל נולד קודם, לעולם ירעה עד שיסתאב, ודלא כפרש"י (עפ"י שפת אמת).

דף כא

'תמורת הבכור... הרי אלו כבכור וכמעשר ויאכלו במומן לבעלים'. התוס' (בזבחים עה: ד"ה בכור) פרשו כפשוטו שתמורת בכור נאכלת לבעלים במומה ואינה ניתנת לכהן. ואולם הרמב"ם (תמורה ג, ב) כתב שניתנת לכהן. ומפרש 'לבעלים' – לכהן שהוא בעליו של הבכור (ע"ע בקרן אורה זבחים שם; מקדש דוד יד, א; קהלות יעקב ע"ז ז ובכורות כו).

'שכל הקדשים נמכרים באיטלו ונשחטין באיטלו ונשקלין בליטרא חוץ מן הבכור והמעשר'. בתוס' (בזבחים עה ובכורות כא: לא. וכן משמע מדבריהם לעיל ת.) מבואר שאיסור תורה הוא זה, למכור הבכור באטליו ולשקלו בליטרא (וכן כתב להוכיח בספר קהלת יעקב תוספת דרבנן רסה מדברי רש"י בב"ק יג. ותמורה יג:). ומקור האיסור הוא מקרא כלשהו (עתוס' בכורות לא) או מסברה – משום בזיון קדשים (ע' שטמ"ק זבחים עה:). ואולם רש"י בזבחים (עה: ד"ה ופרכינן) כתב שהוא איסור מדרבנן. וכן משמע ברמב"ן (בהלכות בכורות מא: והובאו דבריו ברא"ש ובשאר פוסקים). וכן משמע בספר החינוך (שסג, ובמנ"ח שם. וע"ע שם שצד, ו, שסא, ד; חזו"א בכורות כב, ד). וע"ע במובא לעיל ח.

כתב הרמב"ן: מותר למכור חלבים וגידים וקרנים של הבכור באטליו, כי לא עשו חכמים מעלה אלא בבשר. והביאוהו הפוסקים (רא"ש; יו"ד שו,ו; שו"ת מהרי"ל מב, קג) ללא חולק. ונראה לכאורה שאף לדעת התוס' שהמכירה אסורה מהתורה – בחלב וגיד מותר, שהרי הרמב"ן למד דין זה ממה שמותר למכור חלב וגיד של מעשר בהמה ואינם בכלל לאו ד'לא יגאל' – הרי שגם לענין איסורי תורה, אין חלב וגיד בכלל, אף לא מדרבנן. ואולם במנחת חינוך (שסא, ו) צידד שלא התירו חלב וגיד אלא באיסור דרבנן כגון בשחוט, אבל לא באיסור תורה. ולדבריו יש מקום לומר שלדעת התוס' שמכירה באטליו אסורה מן התורה, אף חלב וגיד בכלל האיסור.

'אף מעשר אינו נאכל אלא בפני הבית'. בשיטות הפוסקים במעשר שני בזמן הזה, בירושלם שבין החומות – ע' במובא במכות יט.

'אי קסבר קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא, לא שנא בכור ולא שנא מעשר בני הבאה נינהו'. בענין הקרבת קרבנות כשאין בית בנוי, ע' במובא במגילה י'.

זאי קסבר קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבא, אפילו בכור נמי תיבעי לך.
 וטעם הספק הוא הואיל ואין המעשר או אכילת הבכור נצרכים לבית יתכן שנאכלים בירושלים וקורא
 אני בזה לפני ה' (עפ"י רש"י בזבחים ס:).

התוס' (שם) הקשו על כך הלא כשחרב הבית בטלה גם קדושת ירושלים כי ירושלים לא נתקדשה אלא
 בשביל הבית. ולכן נקטו גירסה אחרת בגמרא. ואולם בדעת רש"י יש לומר שישנה חלות קדושת
 ירושלים ללא קדושת מקדש, שהרי מוכח בירושלמי (סנהדרין א) שהיו מקדשים את ירושלים תחילה ואח"כ
 מקדשים את הבית, הרי שייכת קדושת העיר ללא קדושת הבית (עפ"י יהגה האריה. וע' גם בחדושי הנצי"ב).
 עוד על קדושת ירושלים כשאין הבית בנוי – ע' בדעת תורה למהרש"ם יו"ד רנא, ג; שבט הלוי ח"ה קלה, ה.

(ע"ב) דם ובשר חדא מילתא היא. הגם שצריכים להקיש בשר ודם, וא"כ מכל מקום יש כאן למד
 מן הלמד – אך לאחר שלמדנו בשר מדם בהקש מחשבים את הבכור כדבר אחד, ומקישים אליו את
 המעשר (חדושים ובאורים מכות יט:).
 כדומה לזה יש במנחות פב: גבי פסח מצרים ופסח דורות.

**ממקום שאתה מעלה מעשר דגן אתה מעלה בכור וממקום שאי אתה מעלה מעשר דגן אי אתה
 מעלה בכור.** הראשונים הוכיחו מכמה מקומות שהבכור בחו"ל נתקדש מדאורייתא אלא שממועט רק
 מדין הקרבה. ואולם לפי גירסה אחת בספרי הרמב"ם שהיתה לראשונים, מבואר שנקט שנתמעט מקדושה
 והריהו כחולין גמורים לכל דבר (ע' בפירוט ביוסף דעת בכורות ג:). אמנם גם לפי גרסתנו בספרי הרמב"ם
 (בכורות א, ה) 'אין מביאין מחו"ל... אלא הרי הוא כחולין ויאכל במומו' נראה שאין זה מיעוט בדין הקרבה
 גרידא, אלא כוונתו לומר שנתמעט מעצם קדושתו לענין הקרבה, שאין בו קדושת בכור אלא לענין שאר
 איסורים אבל לענין הקרבה הריהו מופקע מקדושת בכור.

ובזה מבוארים דברי הרמב"ם (מעשר שני א, ד) שלא חייבו להפריש מעשר שני בסוריא הואיל וטעון הבאת
 מקום ואין מביאים אותו מחו"ל כבכור. ונראה דעתו שכיון שהקשנו בכור למעשר שני שאינו בא מחו"ל,
 שוב חוזרים ומשוים מעשר לככור שגם אילו יצוייר שנתקדש [וכגון בסוריא שיש שם תורת תרומות
 ומעשרות מדרבנן] אין בו דין הבאה.

והראב"ד השיגו, כי לשיטתו לא מיעטנו בכור אלא מהקרבה אך לא מעצם קדושתו, וא"כ אין זה שייך
 להבאת מקום שיש במעשר שאין בו תורת הקרבה כבכור ואין להשוותם לענין זה (עפ"י הגר"ח הלוי מעשר
 שני שם. ע"ש בהרחבה. וע"ע בבאר הרמב"ם על דרך זו בסגנון שונה בחו"א ערלה יא, א).

זלרבנן דמפקי להו לטעמא אחרינא, משנה לחבירתה מנא להו. תימה מה מקשה הלא אין הקש
 למחצה? ויש לומר כיון שיש קרבן שנפסל כשעברה שנתו היה עולה על הדעת להקיש אליו ולפסול,
 קמ"ל (הר"י בגליון, מובא בשיטמ"ק).

לדעת האומרים (ערש"י כריתות כב: ד"ה בעליון; חות יאיר רג; יד מלאכי ל) שהכלל 'אין הקש למחצה' ענינו שכל דין שקיים
 במלמד נמצא בלמד אבל אין בהכרח ללמוד לצד השני, לפי זה יתכן שקושיית הגמרא רק על רבי ישמעאל וכן עזאי שלמדו
 מבכור למעשר ולדבריהם אין הכרח ללמוד לבכור, וא"כ יש ללמוד לחומרא מקרבנות אחרים לפסול.

פרק רביעי – 'ולד חטאת'

'ואינה עושה תמורה'. בטעם הדבר שחטאות המתות אינן עושות תמורה, פרש"י (במעילה י:): לפי שאינן קדושות לא קדושת מזבח ולא קדושת דמים, הלכך לא אלימא קדושתן ליתפס באחרים. וכן כתב בשיטמ"ק כאן, שכיון ש'למיתה אזלא – פרחא קדושה מינה'.

(נראה שמה שכתב כאן רבנו גרשום 'אלא קדושת דמים' טעות הדפוס היא, וצ"ל 'ולא קדושת דמים', וכמו שכתב ר"ג במעילה שם).

בספר מקדש דוד (קו"א א) יצא לדון לפי זה שכמו כן ולדן של חטאות המתות לא תחול עליהן קדושה, וזאת לפי מה שהוכיח (מבכורות טז) שיותר קל להיתפס קדושה על התמורה מעל הולד, וא"כ אם על התמורה אינה נתפסת כל שכן ולדן.

ואולם בקהלות יעקב (י) כתב להוכיח מהמשנה (לעיל כ) ומהרמב"ם (ד, ב) שולד תמורת חטאת או ולד ולדה דינם במיתה. וצדד לפרש שאמנם ולד הולד אין נתפסת בו קדושה מכח אמו, אך מכח אם אמו שהיא חטאת גמורה נתקדש לחול עליו דין מיתה, שבכלל ההלכה שכל ולדות וולדי ולדות של החטאת דינן במיתה.

ע"ע במקד"ד ובקה"י שם שצדדו טעמים נוספים שאין עושים תמורה; לפי שאינו בעלים על חטאות המתות, או מפני שאסורים באכילה הריהם כבהמה טמאה, כדרך שאמרו לעיל יז.

דף כב

רישא פסיקא ליה. ע' להלן כה:

'אמר ריש לקיש: חטאת שעברה שנתה רואין אותה כאילו עומדת בבית הקברות ורועה' – נקט לשון זו [ולא בקיצור 'רועה'], לבאר שאינה כחטאת דחוויה או חטאת שאבדה והפריש אחרת, אלא כאילו אין יכול להגיע אליה לפי שעומדת בבית הקברות ולכך הפריש אחרת ונתכפר בה, שכיון שאינה אבודה אין דינה במיתה, והריהו כמפריש שתי חטאות לאחריות שמתכפר באחת והשניה רועה [שמכך שהמתין לה עד שעברה שנתה הרי מוכח שלעולם לא היה בדעתו להקריבה, ודומה למפריש שתי חטאות לאחריות.

מקדש דוד] (עפ"י שיטה מקובצת; תוס' פסחים צז. וע"ע בחדושי הנצי"ב).

במקדש דוד (קו"א ג, א) העיר לפי זה מהמבואר בסמוך שאם עברה שנתה ואבדה – מתה, והלא במפריש שתי חטאות לאחריות כתבו התוס' (בפסחים צז): שהשניה תרעה אפילו נאבדה אח"כ, כי תחילת הפרשתן לא היתה להיקרב וא"כ מאי שנא עברה שנתה שיש בה חילוק אם אבדה אם לאו.

וקושייתו זו נכונה לפי מה שהבין בשיטמ"ק [וכך הביא בשמו] שמשוה אותה ממש למפריש שתיים לאחריות, וכמו שכתב שמכך שהמתין מוכח שלא היה בדעתו להקריבה והרי תחילת הפרשתו לאחריות, אבל בשיטמ"ק אין זכר לכך וי"ל שרק בסוף הדין הריהו כמפריש לאחריות ולא שדומה לו בעצם.

'אלא אמר רבא הכי קתני, עברה שנתה ואבדה או אבדה ונמצאת בעלת מום' – לא אמר 'חסורי מחסרא', שאין כאן חסרון דברים אלא לשון 'ואבדה' של התנא מתיחס אלפניו ולאחריו, כאילו היה כתוב פעמיים (עפ"י שיטמ"ק).